Norsk Vanns innspill til
Høring i Kommunal- og forvaltningskomiteen 16./20. oktober 2026 vedr. Prop. 1 S (2026-2027) fra Kommunal- og distriktsdepartementet

Vannbransjens hovedutfordringer
Det er kommunenes ansvar å sørge for trygge vann- og avløpstjenester, både i fred, krise og krig. Dette er avgjørende for folkehelse, miljø og beredskap.

Norsk Vanns beregninger viser et investeringsbehov på mellom 400 og 500 mrd. kr i kommende 20-års periode, hvorav halvparten vil medgå til å oppgradere ledningsnettet. Regningen for dette havner hos innbyggerne.

Til tross for at vann- og avløpstjenestene er et selvkostområde, ser vi viktige investeringer bli utsatt fordi lokale politikere vil unngå å belaste innbyggerne med høyere gebyrer. Mange kommuner har store økonomiske utfordringer, og sliter i tillegg med rekruttering til vitale tjenester.

I tillegg til det store investeringsbehovet står vann- og avløpssektoren overfor utfordringer som vanskelig kan håndteres av kommunene alene, med skjerpede rensekrav, mer ekstremvær, og nye sikkerhetspolitiske trusler. NATOs artikkel 3 stiller krav til sivil beredskap som betyr behov for en mer robust infrastruktur, noe som øker presset på investeringer og drift av infrastrukturen både med tanke på fysiske og digitale løsninger.

Presset på de kommunale vann- og avløpstjenestene utgjør en stor samfunnsutfordring. Utfordringene er komplekse og langsiktige, og innebærer vesentlige konsekvenser for samfunn, miljø, helse og økonomi. Det kreves derfor en koordinert innsats på tvers av flere sektorer, forvaltningsnivåer og samfunnsaktører for å kunne løses på en god måte.

1 Satsingsområde
Kap. 1.2 Eit sterkt og velfungerande kommunestystem
&
Programkategori 13.90 Planlegging, byutvikling og geodata
Den norske vann- og avløpssektoren er preget av mange små enheter, som hver for seg ikke vil kunne håndtere de store utfordringene vi står overfor. Med dagens struktur er økt samarbeid helt avgjørende, både for å sikre rekruttering, innovasjonsevne, og fag- og driftsmiljøer som kan håndtere mer avanserte renseanlegg og -prosesser. Økt samarbeid kan også hjelpe kommunene til å møte nye krav i lover og forskrifter som kommer gjennom implementering av nye direktiver.

En ny Norsk Vann rapport (306/2026), utarbeidet av Menon Economics, Lund&Co og Norconsult beskriver at kommunene som ikke samarbeider, oppgir oftest at de ikke har identifisert noe behov, at geografien gjør samarbeid lite hensiktsmessig, eller at de mangler kapasitet. Frykt for å miste kontroll, manglende samarbeidskultur og lav politisk forståelse for sektorens behov beskrives som noen av barrierene for mer samarbeid. Krav om dokumenterbar gevinst, politisk forankring, kapasitet i etableringsfasen og tillit mellom likeverdige parter beskrives som viktig for å få til gode samarbeid.

Til tross flere gode eksempler på samarbeid i rapporten, ser vi at mange kommuner ikke oppnår dette i tilstrekkelig grad. Vår vurdering er at vann- og avløpssektoren behøver statlig «drahjelp», i form av insentiver og ordninger som stimulerer til mer samarbeid mellom kommuner.

Norsk Vann mener Stortinget må bevilge 10 millioner kroner til insentiver for frivillig samarbeid mellom kommuner på vann- og avløpsområdet, utover kommunesammenslåinger.

Behov for særskilte tiltak

Norsk Vann mener også det i lys av utfordringsbildet er behov for å se med nytt blikk på måten hele denne sektoren er organisert på. Det er grunn til å se nærmere på allerede foreliggende utredninger, blant annet «Mulighetsstudien for vann- og avløpssektoren», utarbeidet i 2022 av Oslo Economics, COWI og Kinei på oppdrag fra tre departementer.

Studien slår fast at det ligger et stort effektiviseringspotensial ved alternativ organisering av sektoren, noe som kan spare samfunnet og innbyggerne for store gebyrutgifter. Studien peker på flere utfordringer, inkludert knyttet til beredskap, og lanserer anbefalte tiltak og strategier, inkludert både sterkere statlig styring og regionale løsinnger.

Siden 2022 har utfordringene og investeringsbehovet bare vokst, og det er økende bekymring i mange kommuner over de økte vann- og avløpsgebyrene som innbyggerne må tåle.

Norsk Vann fastholder viktigheten av å beholde selvkostprinsippet for vann- og avløpstjenestene.

Likevel ser vi at med det store investeringsbehovet vil belastningen på mange kommuner og innbyggerne deres kunne bli uforholdsmessig store. Det kan derfor være behov for en mer grundig utredning av hvilke tiltak som kan være aktuelle for å avhjelpe denne utfordringen. En slik utredning bør sees i sammenheng med anbefalingene fra Mulighetsstudien fra 2022.

Norsk Vann anbefaler Stortinget å be regjeringen utrede hvordan vann- og avløpssektoren bør organiseres og finansieres for å møte den store samfunnsutfordringen, der de store investerings-, kapasitets- og kompetansebehovene som de kommende tiårene vil utfordre kommunenes evne til å oppfylle samfunnskritiske oppgaver innen vannforsyning, avløpshåndtering og miljøbeskyttelse.